

СИБИРСКИЙ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЧӨВҮЛӨЛ ХУРАЛЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНИҢ КЫЙГЫРЫНЫҢ ТӨНЧҮЗҮ

Новосибирск областын Мешково совхозунун хаан ажаакчымы эш М. В. Лепеха дриг дензис 1986 центнер болгаш немелде дензисинин бир центнеринин бот-уези 37 рубль 60 копеек 1.943 хаанарны семирти азыраш, күрүгеге дүжүткөн.

Новосибирск областын Бердский совхозунун хаан ажаакчылары Галина Пермякова болгаш Лидия Беркеминская олар эрткен чылын эки ажаакчылар. Оолдарын эмирер хаанарыны болук-болук-биле ажаар органы ажылгап турган, олар бир чылын дургунда 1800 хаан оолдарын алганнар. Г. Пермякова биле Л. Беркеминскаяны 1961 чылда худалдети — кижя бүрүтү-ле 1500 хаан оолдарын алдыр болгаш өстүрер. Алтай крайнын Троицк районда Белово совхозунун хаан ажаакчымы эш А. С. Пичуева төртүр 128 хаанарыны худалп алган, 1162 хаан оолдарын алган болгаш эмириникинден чарыгына чедир 1143 хаан оолдарын өстүрер. Ийн ай назарын турда оларын бирөөзинин-не дригге ортумак дензис 14-14 килограмм болган.

Иркутск областын Аларск районунун Калинин атыг колхозта эш Т. Е. Хажинованы дүжүткөн турар. 1959 чылда анаа быжылган болук инектеринин бирөөзинден-не 4010 килограмм сүтү ол сагган, а 1960 чылда — 5120 килограмм сүтү саап алган. Ол-ае областын Ангарск совхозунун саанчымы эш Г. В. Новикова бодунга быжылганда 18 инектеринин бирөөзинден-не 4200 килограмм сүтү 1960 чылда сагган болгаш 1961 чылда бирөөзинден-не 4300 килограммнын саарын худалгеген. Тюмень областын Ново-Залик районунун «Заводоуковский» совхозунун саанчымы эш П. П. Матвеева ортума-биле 6112 килограмм сүтү саап турар.

Бурят АССР-нин Селенги районунун Карл Маркс атыг колхозунун саанчымы эш П. Т. Жаласова 1959 чылда бир инектер-не 3796 килограмм сүтү, а 1960 чылда — 4511 килограмм сүтү саап алган.

Новосибирск областын № 1 совхозунун саанчымы П. В. Новокрещенова анаа быжылган болук инектеринин 1960 чылда 121 тонна сүтү азы бир инектер-не 5500 килограмм сүтү саап аларын худалгеген. Херек кырында саала 124 тонна сүт болган — бир инекке ошаптыр ортума-биле 5666 килограмм болган. Ол-ае областын Искитим районунун Бердский совхозунун саанчымы Г. С. Лыжина 1960 чылда бир инектер-не 5015 килограмм сүтү саап, чыл дургунда бир инектер-не саалданы 1229 килограммга көвүдтөгөн.

Новосибирск районда «Обский» совхозта А. К. Бастрыкина бодунун болук инектеринин бирөөзинден-не 5404 килограмм сүтү 1958 чылда саап алган. Валентина Гагазова-нын үдөгөрүн эдергеш, ол саанчы куду продуктулук болук инектерин саар ажалче шилчез болгаш ол болук инектеринин бирөөзинден-не сүт саалданы 1500 килограммдан өвөөш эвес кылдыр көвүдтерин худалгеген турган. Эш Бастрыкина бодунун худалгегени алдарлы-биле күстөгөн: ол 1960 чылда бодунга быжылган инектеринин бирөөзинден-не 4147 килограмм сүтү саап, чыл дургунда бир инектер-не сүт саалданы 1647 килограммга көвүдтөгөн. Красноярск крайнын Рыбинский совхозунун саанчымы Н. А. Абах эрткен чылын 18 инектерин ажаар, саап турган болгаш оларын бирөөзинден-не 4166 килограмм сүтү сагган, азы 1959 чылда турганында бир инектер-не 1555 килограмм койну алган.

Эрткен чылын дык хей хойжулар алдарлы-биле ажалдааннар. Бурят АССР-нин Мухоморский районунда «Эрдем» совхозунда Социалист Күш-ажылдык Маалыры эш Б. Т. Доржиев төртүр 100 хой бүрүтүнден 172 хураганарын өстүрген; Кяхтин районунун «Кудринский» совхозта эш Б. Т. Доржиев төртүр 100 хой бүрүтүнден 170 хураганарын алган; ол республиканын Джилын районунун «Обитерский» совхозунун хойжуу эш В. П. Исанов төртүр 100 хой бүрүтүнден 152 хураганарын өстүрген.

Алтай крайнын Рубцово районунун «Советтер чүртү» совхозунун хойжуу эш А. Н. Водозаевский бүдүрүчү-шошкарларын бирөөзинден-не 12 килограмм 350 грамм дүктү алган; ол-ае крайнын Локтевский районунда «Сталинский орту» колхозтун хойжуу эш И. Я. Яровой кадарып турар холдан хойларын бирөөзинден-не 4,9 килограмм дүктү кырган; Родненск районунун «Степной» совхозунун хойжуу эш И. И. Цыба — бир холдан 5,4 килограммны кыргып алган.

Чуурагалары болгаш күш экин бүдүрерине эки өсүртүрлерин чедир алган колхозтар болгаш совхозтар бисте өвөөш эвес.

Краснодар крайнын Емельяново районунун «Заря» деп куш фабрикасынын ажалдаачымы эш Н. В. Терснова 1960 чылда 2252 дагааларын бирөөзинден-не 172 дага оолдары алган; Новосибирск областын Искитимск районунун Тальменский совхозунда эш Г. Г. Лебедева 6000 дагаалардан бир миллион дагаа чуурагалары; а эш А. В. Семенова 6000 дагаалардан — 920 мун чуурагалары алган; Алтай крайнын Зональный районунун «Семеновод» совхозунун куш ажаакчымы эш Б. А. Бошпуз 2190 дагааларын бирөөзинден-не 163 чуурагалары, а ол-ае крайнын Соколовский совхозунун өдүржү ажаакчымы эш А. С. Никитова 2100 өдүржүрлеринин бирөөзинден-не 87 чуурагалары алган; Омск областын Омский совхозунун куш ажаакчымы эш М. В. Терснова 880 мун чуурагалары — бир дагаадан-на 147 чуурагалары алган.

Эт, сүт, чуурагалар, дүк бүдүрерин шалкынын-биле көвүдтеринин удуг куралдарынын бистаа зонамы ажалдаачы бүдүрүдөгү бары бо бүгү чактер баддыадымы-биле керечилеп турар.

Мал ажылын жиждери бирги эөлчөгдө мал чеминин стурундан хамааржыры бисте шунтууска эки бидингир болгай. Бир эвес мал чөм чөк болза, мал ажылын бүдүреринин сорулганын шитирлерин шилчаз бис. Оон ужурудан бистин кол-ае кичөөгөйвис мал чеминин стурга калбартырыны болгаш быжылганын уланган турар ужурул. Боттарынын ичинини малын чүдү-бүрү чөмөр-биле бүрү хандыры — колхоз болгаш совхоз бүрүтүндү ыдыктыг сорулганы болгаш худалгеген-дир.

Кужуураа эң чугула мал чөм культура болур. Сөөлү чылдары Сибирьнин дык хей колхозтары болгаш совхозтары ол культураны бүдүрерин эки шилчөгдөн алган болгаш оон бедик дүжүдүн ап турар. Красноярск крайнын Ермаловск районунун Шетинский атыг колхозу 1960 чылда 400 гектар шөлдүн бир гектарында-на 750 центнер ногаан массанын дүжүдүн алган; ол колхозтун эвено удуруткучу эш Сиднев 100 гектар шөлдөн кужуураа сымнын дүжүдүн гектардан 920 центнери ажаар алган. Ол-ае крайнын Шупшенское районунун «Коммуналь дөш» колхозунда эш Н. В. Бочкаревтун эвеноу 1960 чылда кужуураа өстүреринин талды-биле шилтарангай түнөйдө чедир алган: ол эвено 100 гектар шөлдүн бир гектарында-ла 1500 центнер кужуураа сымын өстүргөн. Алтай крайнын Смоленск районунун «Совет Россия» совхозунда кужуураачылар эштер И. П. Борхос болгаш М. Ф. Пивоваров олар 101 гектар шөлдүн бир гектарында-ла 660 центнер ногаан массаны, а 20 гектарга — 700 центнери өстүргөн.

Иркутск областын Черемховск районунун Калинин атыг колхозунда эвено удуруткучу эш П. В. Лохов 1959 чылда кужуураачы ногаан массанын дүжүдүн 134 гектар шөлдүн бирөөзинден-не 928 центнери алган, а 1960 чылда 157 гектар шөлдүн бир гектарында-на 653 центнери ажаар алган.

Чита облакка кужуураачы өстүрүп ажаарын комплекскигд механизастары дөш чарыштын эгелечини — Шилкин районунун «Май 1-и» колхозтун трактористи эш А. Г. Лисичкин 1960 чылда 100 гектар шөлдүн гектар бүрүтүнден 1100 центнер ногаан массаны ажаар алган. Бурят АССР-нин Кяхтин районунун Ражунов атыг колхозунда эш Б. Б. Балдавов 140 гектар шөлдүн гектар санында-на ногаан массанын 1160 центнер дүжүдүн алган; Кяхтин районунун «Кудринский» совхозунун кужуураачымы эш Н. О. Батыев 100 гектар шөлдүн гектар бүрүтүндө 1200 центнер кужуураа сымын өстүргөн.

Амгы үеде Сибирьде сүт-быштак кылдыр быжа берген үезинде мочактары-биле кадм кужуураачыны ногаан масса-

зынын бедик дүжүдүн ап турар механизастаттынган мун-мун эвенолар бар аларган. Иччалла-даа кужуураачыны дык куду дүжүдүн ап турар ажал-агыйларын районнар болгаш областар ам-даа бар деп чүвени чугаалаза чөгүр. Ол — колхозтарын, совхозтарын болгаш районнарнын удуртукчуларынын талазындан кужуураачы өстүрерин тоомча чөк көрүп турарынын түнөйдө-дир. Кужуураачы чүлө тарып каар чүве эвес, харын ону бодалды-биле чакып тарып, ону сагыш човангыр өстүрер болгаш чөгүрү айүндө ажаар алдыр херек дөринин колхозчу бүрүтү, совхозтун ажалдаачы бүрүтү билген турар кылдыр кылдыр эргежөөк чугула. Иччач индүргөн кышак эки төлөвирин ол бөөр.

Амгы үеде бүгү-ле организастык айтырларыны үе-шак өрттирбей шитирлээр херек. Бирги эөлчөгдө кужуураа өстүрер кижилерин тускайлаш, өөредир. Тарылганы ыяк болбазыраларын, оон-биле кадм чөгүр санын үчүштерин чактыраарын чедир алары эргежөөк чугула. Кужуураачы чактырар үеде шын дөрбөлчүгүн кылдыр — ол культураны оон соонда өстүрүп, ажаарынын шитирлерин чүлүү. Оон ужурундан оон чактырарынын болгаш ажаадаачы чорударын эң дээр, эң-не мергекидиг трактористерге дандырар херек.

Кужуураа-биле тергелештир чигир сөйлөзүн база мал чөм кылдыр калба-биле ажалгаш херек. Чигир сөйлөзүн болза, база-ла кужуураа ышкаш, эң чугула мал чөм культура-дыр деп Н. С. Хрущевтун айтканы коңчуг шын. Сибирьге ол эки дүжүтү берип турар, иччачанг Омск, Новосибирск, Иркутск областарын, Красноярск болгаш Алтай крайларынын дык хей ажал-агыйлары чигир сөйлөзүн мал чөм кылдыр чедикчининг ажалгап турар. Омск областын Ульяновск районунун «Луинский» совхозу 100 гектар шөлдө болгаш ол-ае областын Русско-Полянский районунун «Ново-Сажаровский» совхозу 140 гектар шөлдө 1960 чылда гектар бүрүтүгө ошаптыр 400 центнер чигир сөйлөзүн алган. Иркутск областын Заларинск районунун «Тяжелее» колхозунда эвеночу эш Н. К. Кузьминин 1959 чылда 17,5 гектар шөлдүн гектар бүрүтүнден чигир сөйлөзүн дүжүдүн 500 центнери, а 1960 чылда 25 гектар шөлдүн гектар бүрүтүнден — 450 центнери алган. Красноярск крайнын Ачинский ногаа-сүт совхозунун ийги салбарынын бирги бригадасында эштер Горн болгаш Маржер олар 10 гектар шөлдүн бир гектарында-на 450 центнер чигир сөйлөзүн ажаар алганнар.

Оон-биле кадм гөрөх, люцерна болгаш клевер дөш ышкаш ыныг культураларын, мал чөм болыларын, эвено-студу колумастарын болгаш өскө-даа чүдүдери дык хейну бүдүрер чугула.

Картофель Сибирьге эки дүжүтү бөөр. Омск областын Ульяновск районунун Чапаев атыг колхозунда бригадир эш Л. П. Казачек 1960 чылда картофельди 100 гектар шөлдүн гектар бүрүтүнден 140 центнери, а 40 гектар черини бир гектарында-на — 180 центнери алган. Томск областын Рыболовский совхозунун Петровск участогунда бригадир эш Новиков 10 гектар шөлдүн бирөөзинден-не 240 центнер картофельди ажаар алган. Иркутск областын Кытайда ногаа-сүт совхозунда эвеночу эш Н. И. Хотунов 20 гектар шөлдүн бирөөзинден-не 150 центнери ажаар алган. Бурят АССР-нин Заиграевск районунун «Онохойский» совхозунда эш А. Ф. Мильгунова 11 гектар шөлдүн гектар бүрүтүнден 279 центнер картофельди ажаар алган.

Якут АССР-нин Мегино-Кангалас районунун Ленин атыг колхозунда эш Д. А. Сивцов удурткан ногаа бригадасы ногаалары өстүрерине эки чедикчинингир болган. 1960 чылда 16 гектар шөлдүн гектар бүрүтүнден 213 центнер ногааларын, оон-биле кадм гектар бүрүтүнден 328,8 центнер капустаны болгаш 196 центнер помидорларын ол ажаар алган.

Ийдиг түрбүжө дык хей колхозтар болгаш совхозтар картофельди болгаш ногааларын өстүрер талазы-биле ам-даа багай ажаллап турар, оон түнөйдө хойларын ажаллап ажал чованарыны ыдыг продуктулар-биле үчүткөткөн чөккө хандырыларын сорулганы багай күөсөдүн турар бис.

Бо чылын-на эгелеш картофельдин тарылга шөлдүн калбартыр, ову чактырарын дөрбөлчүгүн-улаачак арга-биле чөгүр болгаш оон ажаадаачы үдөсүн-биле экижидер херек.

Тарааны, картофельди, ногааларын, эйти, сүтү, чуурагаларын дүктү болгаш кедже ажал-агыйны өскө-даа продуктуларын бүдүрерин база күрүгеге садарын бо чылын эгелеш-ле көвүдтерин дөш социалист чарышты улам калбартырычы Сибирьдин бүтү эр, херезжөө колхозчулары, совхозтар ажылчыларын, тускай өртемчилерин болгаш өртем ажалдаачыларын бистер, чөвүдөл хуралдын киржикчилери кыйгырып тур бис. Көдө ажал-агый бүдүрүгезин көдүрерин дөш демиселчилерин бирги одуртталганы бистин алдарлы амыктарыны мурундагымы ышкаш база-ла киржир дөринге идеген тур бис. Сибирьдин көдө ажал-агыйнын ажал-ишчилеринин мурунуга партиянын салган сорулгаларын чедикчининг шитирлээрине олар боттарынын боттук ажал-херестери-биле дузалар. Ол ышкаш Сибирьдин үлөтүр бүдүрүгелери көдө ажал-агыйны көдүреринин херезжөө боттарынын төлөттиг салымшынын база кийрер дөринге бүтүрүлүшү илередиң тур бис. Көдө ажал-агый ажалдарын, ылангыя мал ажылында ажалдарын механизастар, көдө ажал-агыйга улам хей машиналарын, дериг-херекседерин, минералдыг чедикчилелерин бүдүрүп үчүрер талазы-биле оларын дузазын маңап турар бис.

Сибирь зонамыны кыйралары, областары болгаш автономну республикалары боттарынын аларларын болгаш курааларынын санаа көргөш, 1961 чылда моон алаанда худалгегелерин ап туралар:

Алтай край — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 13,7 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 12 центнери, кырылг-караны 10 центнери, чигир сөйлөзүн 130 центнери, тарымал тоорукту 7 центнери алыр. 270 миллион пуд тарааны, 185 мун тонна эйти, 673 мун тонна сүтү, 114 миллион чуурагаларын, 9.200 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 64 миллион пуд, эйти 10 хуу, сүтү 28,4 хуу, чуурагаларын 24,9 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 71,5 мун башка, азы 16,7 хуу өстүрер.

1961 чылда 100 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Бурят АССР — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 9,6 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 250 центнери, чигне-тарааны 6,2 центнери, кырылг-караны 5,2 центнери алыр. 5 миллион пуд тарааны, 43,1 мун тонна эйти, 90,1 мун тонна сүтү, 18,1 миллион чуурагаларын, 5.559 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 1,2 миллион пуду, эйти 15,9 хуу, сүтү 17,3 хуу, чуурагаларын 17,5 хуу, дүктү 9,4 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 17,6 мун башка, азы 21,8 хуу өстүрер.

1961 чылда 50 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Иркутск область — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 15 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 12 центнери, кырылг-караны 10 центнери алыр. 32,5 миллион пуд тарааны, 60 мун тонна эйти, 210 мун тонна сүтү, 40 миллион чуурагаларын, 1100 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 0,4 миллион пуду, эйти 22 хуу, сүтү 18,6 хуу, чуурагаларын 20,8 хуу хейну бо чылын салар. Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын

1960 чылда турганынга уду 20,9 мун башка, азы 17,4 хуу өстүрер.

1961 чылда 60 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Кемерово область — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 12,6 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 12 центнери, кырылг-караны 8 центнери алыр. 20,1 миллион пуд тарааны, 50,6 мун тонна эйти, 253 мун тонна сүтү, 33 миллион чуурагаларын, 510 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 0,7 миллион пуд, эйти 17,4 хуу, сүтү 20,5 хуу, чуурагаларын 46,7 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 24 мун башка, азы 19 хуу өстүрер.

1961 чылда 10 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Красноярск край — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 12 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 12 центнери, кырылг-караны 7 центнери алыр. 88 миллион пуд тарааны, 113 мун тонна эйти, 395 мун тонна сүтү, 92 миллион чуурагаларын, 5650 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 30,4 миллион пуд, эйти 8,7 хуу, сүтү 11,6 хуу, чуурагаларын 15,7 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 36,8 мун башка, азы 16,6 хуу өстүрер.

1961 чылда 120 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Новосибирск область — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 12 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 10 центнери, кырылг-караны 8 центнери алыр. 100 миллион пуд тарааны, 125 мун тонна эйти, 605 мун тонна сүтү, 70 миллион чуурагаларын, 3550 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 22 миллион пуд, эйти 8,9 хуу, сүтү 13,1 хуу, чуурагаларын 33,1 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 49,6 мун башка, азы 15,9 хуу өстүрер.

1961 чылда 100 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Омск область — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 12,5 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 12,5 центнери, кырылг-караны 11 центнери алыр. 105 миллион пуд тарааны, 125 мун тонна эйти, 680 мун тонна сүтү, 100 миллион чуурагаларын, 3200 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 15,3 миллион пуд, эйти 15,1 хуу, сүтү 12,4 хуу, чуурагаларын 36,8 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 48,7 мун башка, азы 15,9 хуу өстүрер.

1961 чылда 200 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Томск область — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 12,5 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 290 центнери алыр. 5,6 миллион пуд тарааны, 23,6 мун тонна эйти, 92,9 мун тонна сүтү, 16,8 миллион чуурагаларын, 210 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан эйти 9,3 хуу, сүтү 15,3 хуу, чуурагаларын 36,6 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын

1960 чылда турганынга уду 5,3 мун башка, азы 10,5 хуу өстүрер.

1961 чылда 10,5 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Тыва автономну область — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 12,1 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 12 центнери алыр. 6,4 миллион пуд тарааны, 18,5 мун тонна эйти, 16 мун тонна сүтү, 1702 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 3 миллион пуд, эйти 14,6 хуу, сүтү 19,1 хуу, дүктү 9 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 6,2 мун башка, азы 22,1 хуу өстүрер.

1961 чылда 49,4 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Тюмень область — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 12 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 10 центнери, кырылг-караны 9 центнери алыр. 36 миллион пуд тарааны, 70 мун тонна эйти, 353 мун тонна сүтү, 42,5 миллион чуурагаларын, 1300 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 3,7 миллион пуд, эйти 14,9 хуу, сүтү 15,6 хуу, чуурагаларын 22,5 хуу хейну бо чылын салар.

Инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 23,6 мун башка, азы 12,6 хуу өстүрер.

1961 чылда 115 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Чита область — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн ортума-биле 9 центнери, сүт-быштак кылдыр бышкан үезинде кужуураачы ногаан массанын селоска херезжөөр-биле 300 центнери, чигне-тарааны 8 центнери, кырылг-караны 8 центнери алыр. 9,6 миллион пуд тарааны, 63 мун тонна эйти, 106 мун тонна сүтү, 13,5 миллион чуурагаларын, 11200 тонна дүктү күрүгеге садар. 1960 чылдындан тарааны 5,2 миллион пуд, эйти 21,4 хуу, сүтү 34,6 хуу, чуурагаларын 33,7 хуу, дүктү 8,4 хуу хейну бо чылын салар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектерин баш санын 1960 чылда турганынга уду 19,2 мун башка, азы 21,8 хуу өстүрер.

1961 чылда 120 мун гектар кур черлерин ажылгалга кийрер.

Якут АССР — гектар бүрүтүнден тараа культураларын дүжүдүн 8 центнери, картофельди 80 центнери, ногааларын 125 центнери алыр. 1960 чылдазында 14,5 хуу хей эйти, 8,5 хуу хей сүтү күрүгеге бо чылын салар.

Илдерин баш санын 19,4 мун башка, азы 6,7 хуу өстүрер.

***

Эртем эштер, сибирьжилер!

Көдө ажал-агый продуктуларын бүдүреринин темпелерин 1961 чылда дык дүгүдөдир болгаш бистин төрөөш Коммунисттик партиямыстын өлөтөгүлг XIII съездинин күш

Тываның көдээ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИ!

Чарыштың болузулу

Чен-Хемтинин «Октябрь 30 чылы» колхозунун хойжуу эш М. САНДИННА

Чеди чылдың ийги чыды — 1960 чылда Силериниң ажылынар улут түннелди болуп, ирт бүрүзүнден-бе 6 кг ажыг дүктү алганнарын бистин колхозтун хойжулары кончур демделген, моон сонгаар оон-даа артык чедишкенин болурунары күзеп турар.

Мен 1960 чылда 560 баш хайнак ирттерни каларгам, ортумаа-биле ирт санындам 5 кг дүктү алдым. Ычангам, 2 тонна 800 кг нарын дүк мези кодамдан колхозка кирген.

Ыччалда-даа анаа оожургаар болгаш мези көргүзүм оон-биле бүрүн хандырткан деп санаар болза ол частырыг болур деп болар мен. Чүге дие, СЭКП ТК-ның январь Пленумунун төөгүлүг шийтпирлерин амдыралга боттандырып, партиянын XXII съездинге төлөптин ужуражыр дээш бүгү улустун социалист чарыжы калбарган болгай. Бистер моон хажымызга турбас ужуражыр бис. Ычангам бодумунун бүгү байдалынын эргилдир болганш, бо чылым ирт бүрүзүнден 5,5 кг дүктү ал, төрөн колхозумга бодумунуң кодамдан 3 тонна 80 кг дүктү бээр деп хүлээлгени алган мен.

Бисте дүк бүдүренин курлавырлары улут. Чайгы үеде байлак олардык серин чайлагаларга тулдур семиртп алгаш, кышкы олардарны чеп ажылап, малдын ажаалдааны, кадарылгазын эки чорулуп, семис, күштүт кыш ажыра болза, дүктүн арбын болуру челе чугаажок.

Оон алында бистин колхозта бир чаа чүве болза чурттуң мурнакчы хой ажыдыг черлериниң дуржугазын эзерип, ирттерни чадагай кайжаага кыштадыр арганы 1959 — 1960 чылдарың кышыннан бээр ажыг ланы болур. Чадагай кайжаага хойну азыраарга оон улут ажыктыын бистин колхозтун хойжулары практикага бүзүр көргөн. Ындыг кайжааган кышыннын шүддеси турум мунгаж кайжаны кылганыдан каш каап өвөш. Анаа кыштаан хойларны дүгү терек, тагыланмас, чулуунул дүшес болгаш хойлар хөрөк аарыныга таарышпас болур. Оон ынай одарларын бүрүн ажыгларын таарымчалыг. Чүге дие, бир черин оларды шырларын берсе, ол кайжаны өске чум одарже белк өжүрүп апаар чүве-дир.

Бо кышын бистин колхозтун 6 кодан ирттери ындыг чадагай кайжааларга кыштап турар. Ол коданардан эки шыпарыг, арбын дүк мези чыгып алдынары чугаажок деп санап турар мен. Мези бодумунуң кадарып турар ирттериниң кужу кайчымнаа-даа, дүгү эвир чыгызындан артык болганда бодумунуң хүлээлгенин күстүттеринге бүзүрелдиг мен. Чоокта чаа Новосибирск хоорайга болуп эркен Сибириниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларың чевүлсе хуралыга чораным Оврунчү кадарчымы мезеэ үгү өөрүшкү, ас-кежик болган. Ол хуралга Никита Сергеевич Хрущевтин чугаалаан чүдөлери амдырал-чуртталгазы дээш болгаш Совет чезак чоңунуң ас-кежикти амдырал-чуртталгазы дээш кайы хире сагыш турары, оон-биле калы көдээ ажыл-агыйны улам ынай көргүдөр дээш бистеги кайы хире улут харымсалга онаажып турары кижиниң сагыш-болууны хаара тудуп келер.

Эргип хойжу Сандык, силерге бодумунуң ажылыны допчузу-биле мынчаар даяндырдым, 1961 чылда партиянын XXII съездинге алар болдурган социалист чарыжы силерни кыйгырдым. Төрөн чуртка хой дүктү бээр дээш алган хүлээлгелерин күстүдиринге социалист чарыш бисте улут ажыктыг болур деп бодаар мен.

Кыргыс САНЧАТ-ООЛ, Овур районун «Торгалыг» колхозунун хойжуу.

1961 чылда 6,4 миллион пуд тарааны, 18,5 муң тонна эътти, 16 муң тонна сүттү, 1702 тонна дүктү күрүнеге садар хүлээлгелиг бис!

Кукурузаны шын тарып өстүрер

Гектар бүрүзүндө дүжүдүнүн болгаш чөм единчаларынын чымыл даамын талазы-биле кукуруза өске мал чөм кукурузанын ажи, сүт-быштак чөм быжыдынын үезинде 100 кг кукуруза силозунга 27 чөм единчазы бактаап турар. Кукурузаның дүжүдү хөрүнүнү шынарындан, шөлдүн байдалындан болгаш мурнундагыларындан база шөлдү тускай шилип алдырындан улуту-биле хамаржыр деп чүвени Таңынын сортушчотунун дуржугазы көргүсөн. Кукурузага таарымчалыг, чымыл синяккес, бөк үнүштер, хоралыг курттар болгаш өске-даа хоралыкчылар чөк шөлдөри шилип алыр чугула.

Тываның агаар-бойдузунун кол таарымча чөк чүгү болза, үнүштүн өзүп үнер үезинин үр эвеси, орай чазын болгаш күзүн өрте соок донат дүктү турары болур. Ол чорук кукурузаның дүжүдүн кудулашып турар, ычангам Тываның чер-чериниң агаар-бойдузунун байдалына таарымчалыг кукурузанын өрте, дүргөн бижар дүжүдүгү сорттарын шилип алыр улут ужур-дузалыг болур. Бо талазы-биле ажилды Таңынын сортушчоту чорудуп турар.

Кукуруза тарып өстүреринге эки черлер болза, кур болгаш куруккан, көп олтуртур кукурузанын, чазын тарымыр кызыл-тасты мурнууда тарып чоран шөлдөр болур. Тарып олтуртурун эки алгазы болза, дөр-белчин-улачык 70x70 см чөмшүкчөтүнүн онгар бүрүзүгө 2—3 үнүш үгөн турар даш анаа 4—5 үрезини олтуртуру болур. Кукурузаны тарып олтуртурун таарымчалыг эки хуусаазы болза, майны ийги он хонуу болгаш үшүк он хонууну эге үези, кайжак хөрүн 10—12 градус болгаш кара-хөрүгүнүг чөге 6—7 градус чымыл апарган үе болур. Хөрүнүнү механиктик составындан, шыгыздан, температурга байдалындан болгаш үрезинин тарымыр шынарындан хамаарыштыр үрезинерни олтуртурун ханымы 5—10 см болза ажырабас.

Кукуруза тарымыр шөлдүн хөрүнүнү кол ажилдап кымылшыктын күзүн чурттугунан турары чугула. Ону тарымыр черин чазын алдарга дүктү кууд болур. Тарылыг мурнуу чарымын ажилдап кымылшыктын мынчаар чорудар: кукурузачылар эрте чазын шык базырар, бир гектар шөлдө 800 кубометр сүт онаажыр кылдып тарылыг мурнууну сугтарылгазын чорудар (мынчаар кылдыр кукуруза дүжүдү 23 хуу көүдүгү турар), тарылыгынын ийгилигтер болгаш лүдильник-биле үлүдөдөр. Тарылыгынын чөгүрү үезинде

тарымыр кызыл-тасты мурнууда тарып чоран шөлдөр болур. Тарып олтуртурун эки алгазы болза, дөр-белчин-улачык 70x70 см чөмшүкчөтүнүн онгар бүрүзүгө 2—3 үнүш үгөн турар даш анаа 4—5 үрезини олтуртуру болур. Кукурузаны тарып олтуртурун таарымчалыг эки хуусаазы болза, майны ийги он хонуу болгаш үшүк он хонууну эге үези, кайжак хөрүн 10—12 градус болгаш кара-хөрүгүнүг чөге 6—7 градус чымыл апарган үе болур. Хөрүнүнү механиктик составындан, шыгыздан, температурга байдалындан болгаш үрезинин тарымыр шынарындан хамаарыштыр үрезинерни олтуртурун ханымы 5—10 см болза ажырабас.

Кукуруза тарымыр шөлдүн хөрүнүнү кол ажилдап кымылшыктын күзүн чурттугунан турары чугула. Ону тарымыр черин чазын алдарга дүктү кууд болур. Тарылыг мурнуу чарымын ажилдап кымылшыктын мынчаар чорудар: кукурузачылар эрте чазын шык базырар, бир гектар шөлдө 800 кубометр сүт онаажыр кылдып тарылыг мурнууну сугтарылгазын чорудар (мынчаар кылдыр кукуруза дүжүдү 23 хуу көүдүгү турар), тарылыгынын ийгилигтер болгаш лүдильник-биле үлүдөдөр. Тарылыгынын чөгүрү үезинде

шыгымы ажыры чугула: оон бөк үнүштерин агарлап аштаар болгаш хөрүнүн үлүдөдөр. Бир гектар шөлдө 800 кубометр сүт онаажыр кылдыр кайжак кукурузаның дөс бүрүзүндө 6—7 бүрүлөр тыптып келерге, үнүштү өстүрүп үлүдөр сугтарылгазын чорудар. Олтуртур мурнууда үрезини хоралыг курттарга улут гексехолоран-биле хораннаар.

1960 өчтөттүг чылда эрте болгаш орай бижар кукурузаның 6 сорттары шөлдө шыгалданы эркен, ол болза: тус черин грушевск, гибрид бир—42, стерлинг, гибрид буковинский—2, днепропетровский—56, воровский—76 деп сорттар-дыр. Бо сорттарын гектар бүрүзүндө ортумаа-биле дүжүдү 468 центнер, кур-сортчотузу турар «Мехерей» совохта 400 гектар кукуруза шөлдүн бир гектарындан 301 центнер ногаан массаның дүжүдү алдынган. Шөлдө баштайгы чылда стерлинг болгаш днепропетровский—56 деп сорттар эки түннелерин көргүсөн.

Кукурузаның днепропетровский—56 деп сорту ортумак эрте бижар, моочтарынын салбак уздынынары тыптып келгиле чөдү өзүп үнер үезинин үргүчүлели 59 хун болур. Бо сорт кукурузаның ногаан массазының дүжүдүнүн талазы-биле үстүндө сорттарын иштинде кол черин ээлеп турар болгаш гектар бүрүзүндө 509 центнер болган. Ол болза белк үнүчүл, оон белки—2 метр 50 см, сывы чөм, эки бүрүлөрдиг, белгелешкиге, курттарга алыспа, чыггар ушпас болгаш механизастыг ажаап алышканын ажилдыг. Оон ногаан массазының шынары эки. Ол ындыг сорттуг кукуруза сүт быжыдынын үезинге кончур чокшудалды турда, эрте күзүн соок донат дүшкөш, сүт быжыды четкелек турда, оон ажаап алышканын көргөн турган.

Кукурузаның днепропетровский—56 деп сорту ногаан массазының быжыдынын болгаш дүжүдүнүн талазы-биле бистин областа улут перспективтиг болур турар. Устүндө чугаалаанындан чүгү тодалап турарыл дие, областың байдалына таарымчалыг эрте бижар белк дүжүттүг сорттарын агротехника-биле шын дүштүрүп, тарып өстүргөндө кукурузаның ногаан массазынын дүжүдү белк болур.

Е. СТЕНИЦАЯ, Таңыда күрсортушчотук эргелекчизиниң дуулакчызы.

СОВХОЗДАРДА „Сүт-Хөл“

БАШТАЙГЫ ХУРАГАННАР

«Сүт-Хөл» совхозтун Алдан-Мады салбырында хойнун өддөшкенин түлдүктөп эгелен. Малчынарын калатты болгаш ажаалданы эки чорудуп турарынын ачымы-биле четче, шымырак хураганнар алдынын турар. Хойжу О. Кертик-оол — 185, М. Кадур-оол — 205, Н. Ондар — 198 баштайгы хураганнарын алгаш, эки доруктуруп туралар.

ТЕХНИКА БЕЛЕН

Ол-да салбырын чыкы тарылтага кирер техниказынын сентелген доозулан. «ДТ-54»—5, «ДТ-28»—2 тракторлар болгаш 40 илчилер, 8 сеядкалар, картофель болгаш кукуруза олтуртур машиналар ажилдан үнеринге белен. Техниканы чыкы шөл ажылдарына өй-шаанда белеткээринге штер М. Доржу, О. Кадур-оол, О. Хуна шалыччы ажилдадылар.

ӨДЕНТИ КУКУРУЗА ШӨЛҮНҮГ

Эш О. Кызыл-оолга улурткан эвено бо чылым Сарыг-Булуң хоузунага 100 гектар кукурузаны тараш, оон гектар бүрүзүндө-не 350 центнер ногаан чөмн алырын хүлээлгеш, шөлдө өдөк төгерин эгелен. Эвено келгилерин 150 тонна өдөкти төп алганар. Ам ында быжыг-датынган тускай автомашина бар. Ычангам өдөк төгерин темпиз улам күштегелен. Ч. ОНДАР.

„Барлык“

Барымы-Хемчик районун Хөндө-лең салбырын малчынары СЭКП-нин XXII съездинде чедишкенин ужуражыр дээш социалист хүлээлгелерин алганар. Төрүтү 100 хойга онааштыр 110 хураганны, хой бүрүзүндө 2 кг дүктү алыр болгаш күтүнеге садар хойну 40—45 кг, өшкүзү 35 кг, мийиыг бода малды 280 килограмман кууд эвес дензилг кылдыр семиртэр.

Бо дээрге мурнуу чылдарында болзаарга мынд-ла белен эвес хүлээлгелер болур. Алган хүлээлгелер күстүдөр дээш чамдык хойжуларын эрес-шудурту ажилы ам эки түннелерин көргүзүп турар. Чижээ, хойжу Х. Уртук 260 төрөн хойдан 270 хураганны, О. Дөк 205 хойдан 215 хураганны бүрүн камгалап алган.

Совхозтун Хөндө-лең салбырын тускай артемигилер болгаш чеди чыкы шөлдөдөгү быжыдынын ажилчынары хойжу Байырын каалазын көргөниг кончурга, ашпап арылап бергенер. Оон улаштыр олар инек фермазын өдөн ашта-вышан, кукуруза шөлдүгө төгөр 40 тонна өдөкти бөшгөнер.

Улут дузаын көргүскен дээш малчынар шефчилерге өөрүч чет-тиргенин илдерип турганар. К. ЭМЕР-САРЫГ.

Чеди чылдың кижилери

Шивит Донгак Доржуваннамы онаажык ажылыга кызымаа, чога төлөткени «Найрал» совхозтун Урбун салбырында чоңу бедия-биле үнелеп турар. Бо чылда март 5-те Урбунун № 41 сонгулда округу-намы сонгуучулар Донгак Доржу-ваннамы көдээ Советтик депутатка сонуг алганар.

Саянчы эртен чылым бодунга быжыглан инек бүрүзүндө 1477 кг сүттү сагган. Саянчы бо чылым инек бүрүзүндө 1500 килограмман эвез эвес сүттү саар хүлээлгени алган.

«Тере-Хөл» колхозтун хойжуларынын аразында коммунист эш Кара-оолдун ажылы бир кескү черин ээлеп турар. Ол 1960 чылда 300 хойнун хураганны менди доруктурган.

Хойжуңуң кодамдан ам хун бур-чу чаш хураганнар немежип турар. Чоокту хунерге чөдүр оолдан 151 хойдан 153 хураганны алган.

Өвур районун «Торгалыг» колхозунда комсомолчу Тюлюш Кызыл-урут ай хире үени иштинде төрөн 75 хойнун хураганнарын менди доруктуруп турар. Ам-даа 100 хураган доруктуруп хүлээлгени ол алган.

Монгуш Оолук Сүт-Хөлдүн «Алдан-Мадыр» деп турган колхозунга хой чылдарда саанчылап, бодунуң ажылап алганын 70 хууун ты-выкшан, артынын чыл төчүзүндө санажылгаже шилчидип турар. Н. ДЕДОВ, Би-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтун зоотехниги.

Чаржып турар колхозтарда

Бай-Тайга районун «Малчын» болгаш «Мурнакчы» колхозтары 1960 чылда аразында социалист чарыштыг ажилдадылар. Чарыштын чыл түннелинде ол көргө, майы-даа колхозтарын көргүзүлгелери чеди алдыр дээш сортулазына четпейн барган. Ыччалда-даа түннел чымыл ай эвес, чамдык чүдөлөр талазы-биле бирээзи бирээзи ажи азы соннап турар.

Бүгү малдын баш санын өстүрериниң планын «Малчын» 75,5 хуу күстөккен болза «Мурнакчы» — 86,1 хуу күстөккен.

Төрүтү 100 баш малга онааштыр алган чаш төл мындыг:

	«Малчын»	«Мурнакчы»
Бызаа	87	78
Хураган	37	61
Анай	18	49
Кулун	70	74

Моон ай көргө малдын чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле «Малчын» колхоз «Мурнакчыдан» күдү түннелдиг болган. Ыччалыг шөлдүн малдын чаш төлүнүн талазы-биле «Малчынның» бо көргүзүп ды-ла чөгөнгөн-дир. «Мурнакчы» колхозтун көргүзүп база багай деп санаар херек.

Мал ажылынын продуктуларын күртүнегө садарынын планын күстөккени (хуу-биле):

	«Малчын»	«Мурнакчы»
Эт	89,0	72,3
Сүт	155,1	95,5
Дүк	92,0	84,1

Кайы-даа колхоз чарышпа алган хүлээлгелерин күстөдип шыдаанын бо санаар көргүзүп турар. Моон чылдагыны болза бир талазында, чарышка алган хүлээлгелерин херек кырынга чедип алыр дээш эбулут демисел чуртпанында, бар курла-

вырлары четче ажилдаанында, ийи талазында, социалист чарыштын чоруп турарынын түннелерин өй-шаанда үндүрер, четестерин илдерип, оларын чедип алырын аргаларын тывар, бот-боттарынын аразына хыналданы чорудар, дүжүлганы солтур хемчеглерин ал-бай, чарышты өзү барымдалаар чорукка чедиргендиле болур.

«Малчын» колхозтун ажил-ишчилери бо чылым мындыг түннелерин камтапас дээш тодалагй хүлээлгелерин ап, оларын боттанымы-рынын арга хемчеглерин чоруда берген. Колхоз бо чылым 72 тонна дүктү, 125 тонна сүттү, 542 тонна эътти күрүнеге садар. 100 баш төрүт малга онааштыр 100 хураганны, 87 бызаны, 70 кулуну алыр. 10 муң хойну, 50 инекти тарып боозадылга киирер. Моно чедип алыры-биле хой тарып боозадыр пунктуун эргелекчизин эш Седен-оол кошмарларын семиртп азырап турар.

1100 тонна сизенин белеткээр-биле Каргы-Бажы, Ак-Адыр, Кара-Хову, Шегетей, Маген-Бүрен, Тоо-лайыг болгаш оон-даа өске черлерин сизен кезип бөмүгү деп черлерин дажын аштаар хемчеглерин алы-рын колхозчулар шийтирлээн. Чеди-Тей деп чөге колхоз 300 га көк суданы тарымыр.

СЭКП-нин XXII съездинде алдар кылдып тус-тус малчынар белеткен хүлээлгелерин алтышан. Ам үеде мал кыштагалымын чедишкенин доозар, малдын чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш малчынарын чорудуп турар деми-сели эртен чылдардан артык организаыстыг болгаш күженишкенин. К. БАЛДАН.

Бии-Хем районун «Кызыл тараачын» колхозунун Урунда сүт-бараан фермазы 1957 чылда-ла үре-үксөлдүгү малдын өздөн тургузуп алган турганы-биле мынчаар-ла бир инектен 2075 кг сүттү саап алган турган. Фермада турар сиементаль инектер ажыл-агыйнын бодунда өстүрүп алдынган. Оларын аразында контрактиция-биле колхозчулардан болгаш хоорайның чурттакчыларындан бызаа турда садып алгаш, өстүргөн-даа инектер бар.

Боттарынын өздүгүн эки болгаш дээр сүттүг инектерден уктаган бызаалары тускай үксөш, хуна-жынарын бөдү кылдыр белеткээрин сураглыг саанчы, коммунист, область Советинин депутаты эш Мады Бичи-урутта быжылап каан турган. Саанчы эки чөмөрлөгөн болгаш эмгик масжаатарын кылдып турган.

Ферма эргелекчизин эш Доронин инектерни соолдурунга болгаш аержилеге киярениге улут кичтөнгенин салып турары база улут ужур-дузалыг болган. Кандыг инектерни кажан соолдураш, кайжак кандыг бугалар-биле эриштериниң данызын кылгаш, ай саньыла-ла көзүлүр азып турар. Инектерни бызааларына чедир бир азы ийи ай артканда соолдуруп турары оларын сүдүнүн саалдазынга болгаш бызаазынын эзеринге шаштык болбайт турар.

Инектерин сувайлыгар болгаш кызыраар чоруну-биле фермаңың бүгү ажылдакчылары демисенин турар. Ол чорук малдын продуктууну бедиринге болгаш эзер чоруну улагтырарына улут ужур-дузалыг.

Фермада инектерин тус-тузуна сүдүнүн болгаш төлүрүнүн үчүлдүн база кылдып турар. Ында төрүт инектерин баш сымнын, төлүрүнү, бызааларын доруктуруп турарынын, сүт саалдазынын саанчылар айзы-биле демделгелерин, фермада мал чөмчү чарыгдар турарынын, инектерин соолдурунанын болгаш эриштериниң бижилгенин кылдып турар дептерлерни база ажит-кып. Малдын продуктуу белк болу-н дээш, колхоз баштаар чери болу-нда партиа организациязы яны-бүгү четчир чөмөрни фермага белеткен алырына улут кичтөнгенин салып турар.

Саар инектерни тургузур азыраар үеде баш санын (дөштөр-биле) чыл-чыла чөмөрни белеткен ап турган:

	1957 ч.	1958 ч.	1959 ч.	1960 ч.
Силос	50,0	70,0	80,0	90,0
Сиген	8,0	8,0	4,0	5,0
Тараа бөгү чөмөр	16,0	16,0	20,0	20,0

Силос-биле чөмөрлөгөн олардан тургузур азыралче киргенин бир ай болганын өсүлдүгүн эгелеш, одарже үнери бир ай артка үеге чөдү чорудуп турар.

Ам фермада эвентри чырымы, асылыг орук, автосуттарыга, инектерни механизастыг саар арты бар алган, ол чорук күш-ажылың бүдүрүчүлүгүн бедиккен. Бир эвес мурнууда бир саанчыга 12—15 инектер быжылаттынып турган

ХОЙ СÜTTÜ КАНЧАП СААП АП ТУРАРЫВЫС

саалдазынын өздүгүн (килограмм-биле) көргүзүр:

1957 чылда	2075
1958 чылда	2354
1959 чылда	2427
1960 чылда	2513

Фермада малдын быжыг чөм-сүтү тургузуганы-биле холбоштыр, ам чөмөргелерде концентраттарын (мал чөм тарааларын) кызып үндүргөш, оларны дөштөрн сизени болгаш силос-биле соолдурунун ай-тырын тургузуп, инектерни багла-вын тургузар аргаже шилчир деп турар бис.

Малдын продуктуу бедир турары уксаа экижидери-биле даа хол-бошкан. Экижиктер уксаанын бөдү-рүчүлери Боронинин үрелде соол-кузундан болгаш Красноярск край-ны өске-даа ажил-агыйларындан экелгилээн. Ычангам бисте бот-тарымын шугумуус болгаш ай-маавыс бар апарган.

Горный деп 43 инектер киярп турар бир шугумуу ап көрөөл:

3000 кг ажыг сүттүг 7 инектер бар, ол бөдүктө «Пролетка» деп инек чылда 3119 литр сүттү берип, сүдүнүн үзү 5,6 хуу чедип турары элээн солун. Оон ынай 2500 кг ажыг сүттүг—9 инектер бар. Ол инектерин нуруузу-ла 1 болгаш 2 удаа бызаалаан бөөп турар ийикке сүдүнүн үзү 3,5—6,3 хуу чедип турар.

Ам фермада инектерин сүдүнүн үзүнүн чамык кудулашынын бил-дилип турар, ычангам оон соку-диг, харын-даа сүттүн үзүн бедир-де согузда-биле боттарымыска өл-түткөн бүдүрүчү бугаларын эл-жидеге киярп бис. Бисте «Мак» деп буганын огу, «Анютка» деп инектен төртүтүгөн «Юпитер» деп буга бар, бүгү демектерин көргө, эки бүдүрүчү болуру чөлдө ту-гаажок хире, оон он айлында бе-зани дензизи 355 кг четкен. «Юпи-

тер» ишшак сүдүнүн үзү бедик ук-тү бугаларын бири болгаш ийги уксаанын хунажын инектер

